

● TÖRÖK CSABA

Belehelyez az időbe

Jézus szerint maga az örök Isten is beleszeretett ebbe a világba, az Örökkévaló időbeli létezést vállalt magára. Mert nem egyszerűen egy időtlen igazságot akart átadni (azt megtehetette volna másként is), hanem valódi folyamatokat akart elindítani bennünk, velünk, általunk. Egyesével és egyházként mihez kezdünk az időnkkel? Mi érződik rajtunk? És mit gondol erről Ferenc pápa?

Berlinben egy angyal leugrik a Siegesseule tetejéről. Furcsa kontraszt: az egyik oldalon ott áll a harcokban diadalmas emberi erő és hatalom égbe emelkedését, istenítését hirdető győzelmi angyalszobor – a másikon pedig egy valóban égi lény, aki eped az emberi lét után. *Wim Wenders* kultfilmjének, a *Berlin felett az égnek* több rétege, szimbolikus olvasata van, egyszerre beszél nagyon is földi, ugyanakkor végtelenül égi valóságokról, múlttól és jelenről, férfiról és nőről. Vagyis olyan dolgokról, amelyekhez mindannyiunknak közünk van, ám lehet, hogy nem lennénk képesek ilyen igénnyel és

esztétikai érzékkel kifejezni magunkat velük kapcsolatban. Ez a mi egünk is, amely ráborul Budapestre – vagy éppen Buenos Airesre, esetleg Rómára.

Amikor egy nem vallásos közegen edződött művész utat keres magának a „mi világunkba”, mindig érdekes, mit lát meg először, mi az, ami nagy benyomást kelt benne, hol érzi megérintve magát. Ezért is volt érdekes élmény számomra *Wenders Egy hiteles ember* című filmje Ferenc pápáról. Sok kép belém égett a *Berlin felett...*-ből, s most nemegyszer viszontláttam belőle egy hangulatot, egy tónust. Legin-

egy soha nem létezett, utópisztikus álomvilágot? Ezért álmodunk folyton az egyetemesről, az abszolútról, az örökről? Félünk az elvesztéstől, és az időt tartjuk a legnagyobb tolvajnak? (Mintha Jézus is beszélt volna ilyesmiről...) Így lesz belőlünk angyal-komplexusos ember? De akkor mi lehet emberkomplexusossá egy angyalt?

A Wenders által jegyzett pápafilm ebben a vetületében ugyanazzal az élménnyel ajándékoz meg, mint a *Berlin felett...*: folyamatosan felteszi a kérdést, amely az ember mi-voltra, a létezés (legyek konkrét: a létezésem) önmagában hordott értékére vonatkozik. „Nem értjük az időt...”, és éppen ezért magával az egzisztenciával sem tudunk mit kezdeni. Mániásan ragaszkodunk ahhoz, hogy valami megingathatatlanra és változhatatlanra tegyünk szert, valamire, ami a valóság cseppfolyós és mozgó húsától elválasztott. Az ateista ugyanolyan megszállott, mint a hívő: nem elégti ki az esendő, a feltételes, a nem szükségszerű. Valami biztosat akar, legyen az egy személyes Isten vagy éppenséggel a Nagy Egyesített Elmélet (*Great Unified Theory*), vagy még inkább a „mindenség elmélete” (*Theory of Everything*). Ki az időből, a konkrétan adottból, a hatalmas világszövet apró szálai közül – a végérvényesbe, az egyetemesbe, az időn túlra! Ám ott a kérdés: meddig marad még ember az ember? Hol van az igazi élet: a Siegesseule tetején vagy az aljánál? Berlin felett az égben vagy Berlin utcáin? És hol van a szerelem? És hol az öröm, az illat, az íz, az érintés? Mikor lépek át az elvont örök igazságokkal dobálózó okoskodás fekete-fehérjéből a hús-vér valóság milliárd árnyalatú színességébe?

Ferenc pápa sokakat zavar, provokál, nyugtalanít, Róma püspöke ezer ponton „fáj” sokaknak. Mi lehet ennek az oka? Valószínűleg az, hogy miközben mindenki az utcaszintről akarna felkapaszkodni a diadalangyal közelébe (esetleg még szívesen el is lopná a szárnyait), ő pont az ellenkező útírányt járja be: elképesztően „égi” lélekkel veti bele magát az emberi létezés „utcaszintjébe”. Zuhanórepülés ez, még hozzá egészen profétai. Elfogyott a levegő a nagy igazságok körül, amelyek nem tudtak hozzájárulni, hogy létezésünk valóban emberibbé váljon. Kifutott a talaj a gigantikus projektek alól, amelyek önistenítésünket szolgálják, ám közben tönkreteszik az egyetlen helyet, ahol az ember létezni tud: a földi ökoszisztémát. Maga az egyház is az *idő* mérlegén áll: túl sokszor beszélt már úgy, hogy szavai nemhogy a megszólítani óhajtott nemzedékkel, de még az érintett évszázaddal sem voltak köszönőviszonyban. Ókori és középkori hatalmi státusszimbólumokkal felszerelt tekintélyes képviselői elképesztően intelligens, bonyolult, fantasztikus logikai szigorral felépített rendszerekben tudnak elmondani végtelenül fölélnk növekvő igazságokat. Miközben ott fészkelődik bennünk a nyugtalanító érzés: mintha a szóvirágok, a lenyűgöző fogalmi boltívek és gótikus struktúrák mögött az az eredendő és hideg semmi nézne velünk farkasszemmel, amelyből Isten az első napon kiemelte a világot, ahol élünk. A metafizika keretén belül jól értelmezhető *Weissmahr Béla* megfogalmazása, ►►

kább azonban a felvezető szöveg első mondata ragadt meg bennem (amely visszatért a prológusban is): „Nem értjük az időt...” Igen, ősrégi probléma ez. Már *Szent Ágoston* azt mondta erről a mi örök útítársunkról, áldásunkról és átkunkról: „Ha nem kérde, tudom, mi az. De ha kérde, nem tudom.” Az idő titok. Időben létezőnk, nagy eszméink, gondolati felépítményeink, vágyaink mégis az időtlenbe húznak minket. Valószínűleg az egyik legizgalmasabb antropológiai kérdés az idő, de még inkább az időtlenség, az örökkévalóság fogalmának a megszületése az elménkben. Ha van valami, ami mindenestül tapasztalaton túli és megfoghatatlan, hát éppen ez az. Miért vágyunk ennyire csillapíthatatlan éhséggel valamire, amit soha nem tapasztaltunk meg? Lehetséges, hogy az idő, a változás, a(z el)múlás annyira traumatizál, frusztrál minket, hogy pszichénk kényszeresen menekül a tapasztalat teljes értékű befogadása elől, és kreál magának

►► aki szerint a „létező” fogalma „mindent állít, és úgyszólván semmit sem mond”. Csakhogy amikor ugyanez a kijelentés átvándorol az ünnepi prédikációk, teológiai írások, egyházi megszólalások katasztereibe, az igen csüggesztő tapasztalatokat eredményez. Mintha már réges-régen kifogytunk volna az élet valóságából, a dinamikus (lelkes és szentlelkes) létből, a „tényleg itt és most létezem” sugárzásából – de a szóból sajnos még mindig nem, ezért bárhol, bármikor, bármiről, bárkinek tudjuk mondani a rendkívül fontosnak és igaznak gondolt semmit, in aeternum. Amen.

Az egyszerű szavaknak újra erejük van. Az egyszerű gesztusok elképesztően frissítőnek, üdének, étellel telinek tűnnek egy unott, kiégett, magát agyonmagyarázott világban. VI. Pál próféciája a szemünk láttára teljeseedik be: „A mai embert inkább érdeklik a tanúk, mint a tanítók, és ha mégis hallgat a tanítókra, azért teszi, mert ők egyben tanúk is.” Kit érdekel egy olyan egyházi személy, aki okosakat mond, de semmi nincs az életében, ami bármilyen módon megszólítaná az én lételemet? Hogyan hallgassak bárkire, aki a leghétköznapibb helyzetben képtelen egy értelmes emberi gesztusra? Hogy higgyem el valakinek: szeret, ha soha nem ölel meg? Kit érdekel az öröklét, ha semmilyen szinten nem tudjuk ezt a létet, az időlételemet jól megélni? VI. Pál zseniálisan írja le a tanúságtétel lényegét: „Itt és itt él valaki keresztény, vagy valamely keresztény csoport az emberek nagyobb közösségében. Látni rajtuk, hogy mindenkit megértenek, mindenkivel jó viszonyban vannak, ugyanolyan életkörülmények és anyagi körülmények közt élnek, mint mások; mindenkivel szolidárisak mindenben, ami szép és jó. Hitük egyszerűen és spontán módon kisugárzik a közéletre, és olyan értékeket fogadtatnak el maguk körül, amelyek fölött állnak a szokott értékrendnek; kisugárzik másokra reményük is, amellyel olyasmiben remélnek, amit nem lehet látni, de még csak elképzelni sem. Csupán pusztán életükkel, szavak nélkül is tanúságtétel ez. Akik őket látják, önkéntelenül is azt kérdezik maguktól: Miért ilyenek ők? Miért élnek így? Mi ad nekik erőt? Miért vannak itt?” (*Evangelii nuntiandi*, 21). Döbbenetes belegondolni, hogy negyvennégy évesek ezek a szavak. Látszik az egyházunkon, hogy elhangzottak? Érződik a kereszténységünkön, hogy ezt az útmutatást kaptuk?

Szó szerint „hála Istennek”, hogy már azt felelhetjük: igen. Van egy pápánk, aki behelyez minket az időbe, aki képes arra, hogy a lét szöttevénye ezernyi színes szála között futva

Elfogyott a levegő a nagy igazságok körül, amelyek nem tudtak hozzájárulni, hogy létezésünk valóban emberibbé váljon.

► FERENC PÁPA ÉS WIM WENDERS

be az emberiség zaklatott útjait elmondja a legkisebb, mégis legnagyobb szavakat. Olyan VI. Pál-osan. Tudva, hogy elérkezik a pillanat, amikor tényleg „szóvá kell tenni” a valóságot és annak igazságát. De ezt addig nem lehet (sőt nem szabad) megtenni, ameddig nem fogadtuk be magat a létezés. „Nem értjük az időt”. Félreértjük. Ferenc pápa tanításának egyik legfontosabb gondolata számomra az „idő a tér fölött áll” alapelve. Ennek gyökere egy olyan tanács, amelyet Buenos Aires kormányzója 1834-ben adott *Ernesto López Rosas* jezsuitának. 1974-ben az akkori argentin provinciális, *Jorge Mario Bergoglio* hivatkozott az elvre, amelyet aztán Ferenc pápáként az *Evangelii gaudium*-ban is kifejtett: „Elsőbbséget adni az időnek azt jelenti, hogy inkább a folyamatok elindításával, mint a terek birtoklásával foglalkozunk. Az idő elrendezi a tereket, megvilágosítja és egy állandóan növekedő lánc szeméivé alakítja át azokat, amely már soha nem fordul vissza” (223). Nem időtlen uralkodás, hanem az idő folyamában élő-úszó létezés az utunk. Ferenc pápaságának a kulcskérdése az, hogy elérjük-e vele, általa a *point of no return*-t, azt a pontot, ahonnan a már beindult átalakulási folyamatok nem fordíthatók vissza. Azt hiszem, Isten próféta Szentlelke tud és akar is erről gondoskodni.

Wenders szerint az angyalok bele tudnak szeretni az időbe, az emberbe. Jézus szerint maga az örök Isten is beleszeretett ebbe a világba, az Örökkévaló időbeli létezését vállalt magára. Mert nem egyszerűen egy időtlen igazságot akart átadni (azt megtehetette volna másként is), hanem valódi folyamatokat akart elindítani bennünk, velünk, általunk. Ez a megváltás és üdvösség dinamikája, amely az időbe írja bele az örökkévalóság evangéliumi kódját. Aki megérti az időt, megérti a valóságot. Aki befogadja az időt, valójában magát a létezését fogadja be. Ferenc pápasága valóban idő-szerűvé tette az egyházat. Átok vagy áldás az idő? Ajándék vagy tolvaj? Mi mihez kezdünk *most*? ■